

Kongl. Maj:ts
BEFALLNINGSHAFVANDES

i

J ö n k ö p i n g s L å n ;

till

Kongl. Maj:ts ingifne Fem-års Berättelse år 1822.

STOCKHOLM,

Tryckt hos ERNST AD. ORTMAN, 1823.

Norra Smedjegatan, Poudretska Huset.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes i Jönköpings Län, till Kongl. Maj:t ingifne Fem-års Berättelse år 1822.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB).

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

Kongl. Maj:ts
BEFALLNINGSHAFVANDES

i

J ö n k ö p i n g s L å n ;

till

Kongl. Maj:ts ingifne Fem-års Berättelse år 1822.

STOCKHOLM,

Tryckt hos ERNST AD. ORTMAN, 1823.

Norra Smedjegatan, Poudretska Huset.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
1:o Länets Allmänna Beskaffenhet.....	3.
2:o Invånare.....	4.
3:o Näringar.....	6.
Jordbruk.....	6.
Boskapsskötsel.....	8.
Skogarne.....	9.
Bergsrörelse.....	9.
Fabriker, Bruk och öfrige Näringar.....	9.
Binäringar.....	10.
Handel.....	11.
4:o Politisk Författning.....	11.
Kammarverk.....	11.
Stats-Bidrag.....	12.
Politie.....	13.
Städer.....	14.

Tabellbilaga

Femårs-Tabell för Städerne i Jönköpings Län

Femårs-Tabell för Fögderierne i Jönköpings län

Inkom den 10 Januari 1823.

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Enligt Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Circulaire-Bref den 7 April 1821, åligger mig nu afgifva underdånig Berättelse om tillståndet af det mig Nådigst anförtrodde Län i Ekonomiskt och Statistiskt afseende, sådant det sig visat under de sist förflutne Fem åren: Och, med underdånigt öfverlemnande af de i Högstberörde Nådiga Bref anbefallda Tabeller för Landet och städerna, uträkning öfver medelpriset af Fem års Markgångs-Taxor samt Grunder för beräkningen af de värden Tabellen upptager, går jag, i föreskrifven ordning till sjelfva Berättelsen:

I:o Länets Allmänna Beskaffenhet.

Jönköpings Län är till sin yta ganska olika, dock mest couperadt, uppfyllt af strödda berg och kullar, vattnadt af en nästan otalig mängd Sjöar samt genomskurit af en myckenhet strömmar, åar och vattendrag. Wetteren och Bolmen äro de största Sjöarne: Taberg, ett Jernberg, 1 och en fjerdedels mil ifrån Jönköping, torde utgöra högsta landthöjden, helst dess yta, enligt afvägning, ligger 837 fot, 6 tum och 7 linier öfver Wetteren, och ifrån Tabergets granskap, hafva betydliga vattendrag, som flyta åt olika håll, sin upprinnelse.

Den sydvästra delen af Länets, innefattande Mo, Össbo och Wässbo samt en del af Västra Härader är ofruktbar med stora Skogsmoar, Ljunghedar, Mossar och Kärr. Jordmånen är ock här mest mjällsand, örjord och sandmylla. Deremot är den Östra och Norra delen bördigare och bättre i alla afseenden, med en yta af lera, lermylla, svartmylla samt en djupare sand- och klappermylla. Större bördiga slätter sökas dock här förgäfvat.

Med skogarnes uthuggning och en del vattensjuk jords aftappning, synes Climatet på vissa orter hafva i sednare tider blifvit i så mätto förbättradt, att snö och frost ej der så tidigt infinna sig som förr, dock äro i sydvestra delen af Länets, mossarne af den egenskap och i det läge, att det dels anses ej löna mödan att bearbeta dem, och dels kunna de ej aftappas af brist på erforderligt aflopp. Ibland större företag i detta afseende, och som, efter af Hushållnings-Sällskapet hos Eders Kongl. Maj:t gjord underdånig anmälan, äro under beredning, må här nämnas, dels den stora Dummemosses aftappning, dels Sjöen Bolmens sänkning, hvarigenom flere tusende tunnland nu vattendränkt och öfversvämmad mark kunde göras fruktbar. Genom idoge Landtmäns hushållsdrift och det exempel de meddelat samt råd och uppmuntringar af Länets Hushållnings-Sällskap, har odlingshågen tilltagit och äfven hos Allmogen visat förmånliga Resultater, medelst en ovanlig sorgfällighet att samla och till gödnings-ämnen bereda allt som kan öka productions kraften hos den annars magra jorden, såsom ock medelst stenbrytning, kärrens utdikning och ett i allmänhet vidtagit klökare landtbruk, som allt bidragit att i sednare åren öka sädes-productionen och ladugårdarnes afkastning; dock återstår ännu mycket i Allmogens hushållnings-sätt att förbättra, särdeles i afseende på Ängsskötseln och skogarnes vård, hvilket dock af tiden, erfarenheten, goda exempel och lämpliga föreskrifter bör kunna rättas.

2:o Invånare.

Folkmängden år 1817 utgjorde, enligt Mantals-Längderne, i Städerna 4978, och å Landet 113,100. Summa 118,078 personer, hvaraf Mantalskrifne af Mankön 29,341, af Qvinkön 32,116, och mantalsfrie af Mankön 26,709 af Qvinkön 29,912. Deremot utgjorde *Folkmängden* år 1821, i Städerna 5,164 och å Landet 115,866. Summa 121,030 personer, hvaraf Mantalskrifne af Mankön 29,421, af Qvinkön 31,692 och mantalsfrie af Mankön 28,284, af Qvinkön 31,633. Och således har Länets Folkstock under dessa förflutna 5 åren ökats med 2,952 personer, hvaraf i Städerna 186, och å Landet 2,766.

Såsom orsak till denna folkökning, hvilken egenteligen ägt rum i de bördigare trakterne af Länets. anses dels allmänna Odlingsföretag,
som

som beredt ökade tillfällen för arbets-förtjenst, dels låga Varu-priser, hvilka förhållanden samfällt föranledt flere hjonelag; och bör jemväl fridstillståndet, vaccinationen och det i allmänhet goda hälsotillståndet såsom bidragande orsaker betraktas.

Folket kan väl ännu i allmänhet anses för sedigt, tarfligt och idogt. Men brännvins-förtäringen, som ej kan sägas hafva i sednare åren aftagit, föranleder dock att hos en del af Allmänheten befara sedeförderf som följd af en olycklig smak för denna rusgifvande dryck. Böjelse för grannlåt och yppighet i kläder, stundom utöfver hyad tillgångarne medgifva, synes ock snarare till- än aftaga, oaktadt de aftal om sparsamhet som i Socknarne blifvit träffade.

Folkets bildning beror mycket på den nit hvarmed Presterskapet besörjer Uppfostrings-verket och den uppväxande ungdomens undervisning. Mängden kan ock nu mera läsa i bok, och kunskapen om grunderne af Christendomen är någorlunda tillfridsställande. De fleste af Allmogens Mankön öfva sig att skrifva, men Räknekonsten är mindre allmän, dock den så väl som Skrifkonsten tillräcklig för Allmogens behof. Fallenhet för slöjder och vissa handverk röjer sig här kanske mer än på somliga andra orter, och hos mången bonde har denna fallenhet utvecklats till en oförmodad färdighet. Välmågan är här, som öfverallt relativ till behofven och deras utsträckning. Den Småländska Allmogen, serdeles i de magra trakter lefver högst sparsamt — blandar sitt bröd med agnar — säljer större delen af sitt smör och sitt sofvel — betalar sina utskylder utan rest — blottställer sig sällan för pantning och saknar i allmänhet ej medel till bergning, der ej olyckor och utsväfningar vålla ofärd.

Under de sist förflutna bördiga åren hafva dagsverkspriserne relativt till säden kommit i ett förhållande som betydligt afvikit ifrån föregående årens, ty då ett Somnardagsvärke förr ansetts betaldt med en kappe råg, erfordras nu dertill 2:ne, hvilket för Landtmannen missgynnande läge jemväl hos en del af arbetande Classen, försedd med ymnogt Potatoes förråd till nödigt uppehälle, vållat tröghet och liknöjdhet för arbetsförtjenst; äfvensom de fallna sädespriserne i allmänhet värka ofördelaktigt på landtbruk och odlingsföretag.

3:0 Näringar.

Jordbruk: Den öppna jorden är mest fördelad i tre delar, deraf en tredjedel årligen trädes och efter tillgång gödslas samt besås med höstråg, en tredjedel bär samma råg och en tredjedel bär Hafre samt annan Vårsäd. I en del af Wista Härad är, på Östgötha vis, all åkren delad i 2:ne delar, som växelvis bära säd och trädas; hvaremot i Länets sydvestra och magrare orter ensäde mycket nyttjas och höstråg ej på alla ställen. Atskillige Possessionater, hvilka upplöjt mera åker, hafva äfven inrättat vaxelbruk med flere gårdar, deraf några årligen bära foderväxter.

Höstråg, blandsäd af vår-råg och hafre, vår-råg, hvit och svart hafre äro de allmännaste Sädesslagen, deraf höstrågen, sådd på 1 tredjedel af åkerjorden ger ungefärligen lika afkastning efter utsädet som den å 1 tredjedel af åkren utsådda Vårsäden, helst denna säs nära dubbelt så tjockt som Höst-rågen: Och om, på ett Hemman, af till exempel 12 tunnland åker, säas 4 tunnor Råg och 8 tunnor Vårsäd, blir vanliga afkastningen då utsädet afdrages, 6:te kornet af Råg och högst 3:dje af Vårsäd eller 24 tunnor Råg och lika mycket Vårsäd, hvilket förhållande, såsom allmännast här antagit, likväl mycket varierar efter olika omständigheter af jordmån, bruk, gödsel-förråd, utsäde, väderlek, m. m.

Korn nyttjas på de fleste ställen, dock i mindre mon, ty der jordmånen är sand och sandblandad, fordrar detta säde starkare gödning. På lerjord och svartmylla är det mera brukligt och gifvande. Ärtor och Hvete, äfven Vårhvete, nyttjas endast der jordmånen dertill passar, omkring Grenna, och således ej allmänt. Potatoes-culturen har öfverallt tilltagit i nästan otrolig progression, äfven bland Allmogen, så att der för några år sedan en halfspann eller några kappar sattes, planteras nu många tunnor, till och med 30 å 40. Potaternes trefnad på magrare jord, deras lätthet att i sandgropar förvara öfver vintren och att under växten sköta och upptaga, då andre Landtmanna-görsmål ej på samma tid inträffa, och deras användbarhet till sofvel utan bröd, och i synnerhet deras i sednare åren tilltagande bruk i brännvinsbränning, med en ringa tillsatts af säd, hafva i synnerhet bidragit till odling af denna rotväxt, som, betydligt minskande behovet af den för

odling kostsammare säden, gifver en nästan säker borgen emot forntidens, icke sällsamma hungers-år, jemte det den synes värja från allt vidare behof af utländsk spannemål.

Lin odlas mycket och med framgång: I en del af Södra Wedbo och Östra Härader der en djupare svartmylla finnes, är Linet Allmogens betydligaste afsättnings-artikel, men äfven vid nästan alla Hemman i Länet finnes det till husbehof. Hampa sås äfven i små täppor vid de fleste Hemman. Humle odlas likaledes, fast i smått, och ger efter årsgången skäligen god afkastning. I det magra Wässbo Härad afsättes mycket Humle på Götheborg och andra orter.

Kål och Kålrötter samt Morötter äro ock allmänt nyttjade i Kål- och Trädgårdar, der äfven ädlare Trädslag af Äpplen, Päron, Kersbär och Plommon finnas; dock vilja dessa ej fortgå i den magrare delen af Länet, der fröst vanligen skadar under blomningen och rötterne ej trifvas i den torra magra bottenjorden.

I goda och medelmåttiga år förslår sädes-productionen till Länets behof, särdeles om odlingshågen fortfar och med afseende på Potatoes-culturens förut nämde ansenliga tillväxt: Och hvad som i vissa orter måste köpas kan från andra i Länet afyttras. Genom Hushållnings-Sällskapet äro redan sexton Socknar till arealen kände och å Chartor affattade. Om detta arbete fortgår, blir man i tillfälle att med mera visshet kunna bedömma förhållandet emellan jordvidden af inägor och folkmängden, samt att efter jordmånens olika godhet bestämma sädes-productionen och dess öfverskott eller brist för Länets behof, emedan alla calculer som ej grundas på ägornes areal och jordmånens beskaffenhet, i detta fall blifva mindre tillförlitlige.

Tröskverk äro de ende mekaniske inrättningar till besparande af arbets-kraft som här kunna nämnas, och äfven Allmogen börjar att begagna smärre sådane, som dragas af 2:ne små hästar eller unga oxar. Besparingen af dagsverken som annars åtgick till handtröskning, är ock ganska betydlig. Ehuru Hushållnings-Sällskapet äger modeller af åtskillige nyare åkerbruks-redskap och kungjort nyttan deraf, har man likväl mesta förtroende för de förut allmänna och mindre kostsamma; såsom plog, årder, harfvar med trädpinnar, jernpinnar eller så kallade

gäsfötter till myllning, och bullt eller vältt. En Sånings-machin af något enklare sammansättning än den hvaraf modell finnes, skulle dock på de fleste ställen med lätt och klapperfri åkerjord göra mycken nytta medelst besparing af utsäde, som nu å dylik jordmån måste utströs allt för öfverflödigt, emedan de frön som komma i jordbrynet, vid ofta inträffad torka sällan gå fort. Potaterna sättas och myllas nu allmänt med krok och många nyttja den äfven vid upptagningen. Jordytans bränning efter så kallad flåhackning å hårdvall och mossar, är äfven ett här försökt odlingssätt, med vanligt känt resultat, att första året gifva ymnog, snart ringa och slutligen ingen skörd, så vida den förbrända matjorden icke genom hvila och gödning får nödig ersättning.

Boskapskötsel: Ängarne äro i allmänhet mindre goda. Stark betning om hösten och äfven på några ställen om våren, minskar gräsväxten, dertill ock bidrager att gräset afslås för nära roten. De fleste som på hvarjehanda sätt öka eller utvidga sin åker, försumma ofta att i förhållande dertill öka ängen. Fodertillgången är således knapp och på många ställen otillräcklig, der ej halmförrådet är så mycket större. Stallfordring om Sommaren nyttjas ingenstädes. Kreaturen utsläppas i allmänhet på bete i medlet af Maj, hvarigenom det späda gräset genast afgnages och betet blir snart otillräckligt: Det är annars i den couperade och bergiga bättre marken kraftigt och ger god mjölk samt fet, fast småväxt slagtboskap, hvars afsättning i Städerna, på Marknaderne och till Stockholms Slagtare, jemte en liflig handel med Smör, Ost och Talg, utgör, utan undantag, hela Provincens egentliga rörelse, behållning och bestånd i Oeconomiskt afseende.

Fåren utsläppas genast efter det marken är bar. Ett på de flesta ställen ymnogt löfbrott bidrager mycket till deras framfödande. Spanska Fåren nyttjas af många Landtmän, äfvensom några Possessionater till afvelns förbättrande förskaffat sig baggar af Merinos-racen; men svårigheten att med fördel afsätta den fina ullen och nyttan af gröfre till en säker afsättning för Arméens beklädnad, hafva gjordt åtskillige Landtmän hugfällde att förskaffa sig Får af Isländska slaget, hvilket dock ej ännu veterligen gått i fullbordan. Afsättning med Ladugårds-effecter saknas icke och någon boskaps-sjuka har ej på flere år hemsökt.

Skogarne

Skogarne, hvilka ännu på de fleste ställen gifva nödige behofver till byggnad, vedbrand och gärdslä äro i allmänhet vanvårdade, medelst svedjande, sorglöshet om återväxten och utgallring af den mogna skogen, så att tjenligt byggnads- och såg-timmer blir allt mera rart. Det i vissa orter antagna bruk att föda mycket getter, vållar äfven, medelst topparnes afbitning, att skogen ej kommer fort, och sednare årens stormar hafva ock å den utgallrade skogen gjort svåra förödelse. Ek finnes ännu i många orter och Bokskog i en del af Össbo och Wässbo Härad; men desse och andre löfträn börja dock synbart att minskas. Så länge skogen för Landtmannen här ej medför någon annan serdeles vinst än för husbehof, är icke att vänta någon egentelig hus-hållning dermed, utan finner man mera uträkning vid att svedja och odla marken eller derå anlägga Torp och Nybyggen: Ochså bygges här hus endast af timmer och bräder. Till tak nyttjas mest näfver och torf eller ock tegel, der i grannskapet är något tegelbruk. Bränntorf finnes nog men ännu har den ej blifvit begagnad till brändslä. Der någon betydlig stenbrytning ägt rum, nyttjas i vissa orter mycket Stenmurar till hägnad, men vanliga stängselsättet är dock med gärdslä och stafver.

Bergsrörelse: Stångjerns-Hammarverken i Länet äro 10, med 4600 Skeppunds smide, och Amnes-Hamrarne 6, med 1700 Skeppunds dito. Masugnar 12. Privilegierade Kniphamar och Knipverk 24. Ståltrådsdragerier 22. Några hufvudsakliga förändringar har denna rörelse under de sist förflutne 5 åren icke undergått. Gamla Verk äro icke nedlagde och tillkomne äro allenast 2 Jerltrådsdragerier. Någon klagan öfver conjuncturen för denna rörelse, afhöres sällan. Dess förmånlig-het är intygad af det i allmänhet rådande välståndet bland Bergslagens Allmoge, ett välstånd som sednare åren blifvit befrämjad äfven deraf, att åtskillige Bruk kommit genom ombyte af ägare i bättre drift och säkrare gång, bland hvilka, såsom det betydligaste i Länet, må nämnas Hörle, som nu mera äges af Grefvarne Hamilton.

Fabriker, Bruk och öfrige Näringar:

Deribland må egenteligen nämnas Pappersbruken, hvaraf i Länet finnes Sex, som drifvas med förmån af sine ägare, hvilka dock bekla-

ga sig öfver brist på lumpor, som i hushållen icke förvaras på sätt Författningarne föreskrifva, utan gemenligen utkastas med soporne och förstöras. Ett Färgeri och några Oljeslagerier finnas ock här i Länet på Landsbygden, som skötas med fördel.

Binäringar: Jagt och Fiske idkas mycket, helst Villebråd finnes ännu temligen ymnigt och de många Sjöarne äro till en del fiskrike, dock äro desse yrken ej särdeles lönande, helst de fordra tid och redskap som betydligt minskar förtjensten. En mängd Räfvar fångas i sax och gifva i anseende till skinnens värde en god vinst. Tjåru-bränning verkställes i skogsbygden, dock ej i detta Län så mycket att betydlig afsättning af Tjåra till Sjöstäderna äger rum. Allmogen kolar till hushöf och hvad som åtgår till Masugnar och Smedjor. Vinsten deraf är dock ej stor, så vida skogen sättes i skäligt värde; men arbetet dervid kan göras på en tid då Bonden har mesta ledighet från andra arbeten. Pottaska brännes något i vissa orter, der bokskog finnes, men hvarken mycket eller med särdeles vinst, helst transporten deraf till afsättnings-orter är lång och medför betydlig kostnad. Jordmän och local äro på de fleste ställen tjenlige för tillverkning af Saltpettet: Och så beredes årligen deraf betydligt, till en del i anlagde plantador. Linne- och Ylleväfnad är Qvinnokönets hufvudsakligaste slöjd, som i sednare åren ansenligt tilltagit. Man får se hemmaväfda tyger, som till finhet, randning och fasthet äro utmärkt vackra. Många köpa dertill spunnit bomullsgarn, som ej är stort dyrare än linnegarn, men ger väfnaden ett finare och jemnare utseende. Gröfre väf till slitning i hushållen tillverkas ock af hvarje Landqvinna. En del af Allmogen har god förtjenst med körslor, dels för Bruken af jern till Sjöstäderna och dels med köpmanna-varor. Om detta hindrar Bonden att under tiden sköta sitt gårdsbruk och lemna kreaturens spillning å vägarne, så ger det honom dock en contant penninge-tillgång till Krono-utlagor och andra nödige behofver. Likaså förhåller sig med de vid Gästgivarergårdar skjutsande. Kommer Sjöfarten på Götha Canal att begagnas, blir säkert Allmogens förtjenst med forslande mycket minskad. Föröfrigt är hvarje Landtman angelägen att om vintren slöjda hvad som erfordras till åkerredskap och nödige husgeråd, förfärdiga fiskredskap, göra trädskor med mera dylikt.

Omkring Städerna införas dit och afyttras Landtmanna-producterne,

dock stundom med den olägenhet, att säljaren, som behöfver penningar och ej vill hemföra sin vara, eller har tillfälle att den upplägga, måste åtnöja sig med hvad som högst bjudes, äfven om varan ej dermed vore betald, hvilket i synnerhet inträffar de torgdagar då tillförseln händelsevis är större. Ifrån de skogrika Socknar i Westergöthland, som äro belägne utmed Wetteren, flottas mycket timmer och ved till Jönköping, Wisingsö och åt en del af Wista Härad, men den i en del af Wässbo Härad, för flere år sedan, då skogs-effecter, serdeles bjelkar, i Sjöstäderna voro i högt pris, begagnade försäljning deraf, har med prisernes fallande, alldeles upphört. Åtskillige Marknads-platser finnas, der äfven göres betydlig handel: Och communicationen i Landet är lätt, medelst anlagde och väl underhållne nödige vägar, serdeles vintertiden, då Sjöar och kärr äro tillfrusne. Gårdfari-Handlande eller så kallade Wästgöthar göra ofta sina besök, men man anser dem skadliga, eftersom de bland Allmogen sprida en mängd öfverflöds-persedlar och medtaga derföre större delen af Tjenstefolkens löner, hvilka borde nyttigare användas.

Handel: Smäländska Allmogen är nog böjd för denna näring. En slags Gårdfari-handel har verkligen börjat i Wässbo Härad, men lyckligtvis icke ännu med lux-artiklar, som väl annars vore att befara i anledning af grannskapet till den ort af Elfsborgs Län der Gårdfari-handeln är privilegierad. Wässbo-Allmogen vandrar och reser ut till andra Provincer med Ståltråd från de der nyligen anlagde Trådragerier, häktor, hakringar, kardor, humle och vallmar, som allt afsättes med fördel. — Någre Socknar i Össbo Härad, trafikera mycket med hemmagjorda vagnar och annan fordon som afsättes på Skåne. Många Landtmän köpa ock upp sina grannars smör, talg, vax, honung med mera och sälja sedan med avance i andra orter till ock med i Stockholm. Också finnas, bland Allmogen Oxhandlare som på Marknader och i Byarne uppköpa Oxar, drifva dem skockvis upp åt landet och afyttra dem der med fördel. Merendels samla desse Handelsmän förmögenhet, och så länge denna handel inskränker sig till ofvannämde artiklar, är den ock för Orten nyttig.

4:0 Politisk Författning.

Kammarverk: Endast en lägenhet af 1/16:dels Mantal är under de sista Fem åren skattlagd; ingen är af öde upptagen eller i ödesmål för-

fallen. Några Nybyggen äro icke till Skattläggning anmäldte. Hemmanens antal utgör 3,893 $13/32$, hvaraf Skatte 1,992 $7/24$, Krono 412 $7/16$ och Frälse 1,488 $65/96$. Af desse Hemman äro för friheter afkortade 1,224 $21/96$ Mantal, anordnade utom Stat till Clericiet 128 $1/8$, till Läroverken 31 $1/8$, Milda Stiftelser 1 $1/3$ Mantal, för Allmänna utgifter 2 $1/4$ och till Militiæ Staten 2 Mantal. Kronan äro behåldna räntor af Skatthemman 64 $11/48$ Mantal, af Krono 9 $3/8$ och af Frälse 265 $9/16$ Mantal. De öfrige Hemmanens räntor äro efter Stat anordnade till Justitiæ, Jägeri, Landtmäteri, Lands- och Militiæ-Staterne. Hemmans-klyfningen här i Länet är icke betydlig: Mindre delar än $1/8$:dels Mantal hafva sällan serskild Åbo. En skuldfri Bonde, ägare af $1/4$:dels Mantal, anses förmögen. 1783 års Storskiftes Förordning har medfört en lycklig inflytelse på Jordbruk och Odlingar; men 1807 års Enskiftes Författning användes mest af Jordägare, som äro missnöjde med äldre Storskiften, och föranleder blott till kostsamma Syner, Rättegångar och Arfvoden i en Ort, hvars local är alldeles emot sådane skiften.

Stats-Bidrag: I Tabell-Formulairerne saknas columner för Brännvins-brännings Bevillningen, Djeknepenningar, Gerningsören samt Lagmans- och Häradshöfdinge-ränta å Landet samt för Brännvins-Bevillning, Jordeboks- och Hemmantals-ränta, Mantals-penningar och Saltpetterafgift i Städerna, hvilka columner man trott sig böra tillöka för att fullständigt framställa Stats-bidragen i det hela. Tyngden af dessa bidrag hvilar på de Skattdragande i förhållande till Folkmängden, sålunda, att enär Summan af bidragen fördelas på hvarje person af begge könen, och af alla åldrar, utgör räntornas belopp, nemligen å Landet af Allmänna och Brännvins-Bevillningen 38 sk. 3 r:st, af ständige räntor i R:dr 46 sk. 3:rst och af indirecta bidrag 3 R:dr 17 sk. 9 r:st, summa på hvarje person 6 R:dr 6 sk. 3 r:st; och i Städerna af Allmänna och Brännvins-Bevillningen 2 R:dr 5 sk., af ständige räntor 8 sk. 2 r:st, samt indirecta bidrag 3 R:dr 16 sk. 8 r:st, summa 5 R:dr 25 sk. 3 r:st på hvarje person.

För Landtmannen hafva de låga varuprisen sednare åren ökat utlågornas tyngd: men klagan öfver någon deras ojemna fördelning de Skattdragande emellan å Landet afhöres icke; dock anser man Statsbidraget

bidraget från Städerna, der egentliga penninge-förmögenheten samlas, icke svara emot nämde förmögenhet. Vist är ock, att rikedom som härrörer från handel och så beskaffad rörelse, icke kan lika lätt beskattas, som den synbara å landet; och erfarenheten visar jemväl att vid årliga Taxeringarne i Städerna, måste man gemenligen låta bero vid Vederbörandes uppgifter; också aflemnar man sin skatt i Städerna utan kostnad och besvär, då deremot Landtmannen måste till stämmor och möten göra resor, som, hvad Tionde och afrad angår, i hög grad för Landtmannen ökar skattens belopp.

Här bör upplysas att Hammar-skatten och Tionde-jernet, som af Bruken och Bergverken i Jönköpings Län år 1821 utgjort 3,54 R:dr 35 sk. 3 r:st., icke äro i Tabellen inbegripne, äfvensom att Utlagorne sednare åren med större svårighet utgått, äfven i anseende dertill, att 1818 och 1819 årens klena skördar, vållat Spannmåls-lån ur Allmänna Magasins-Inrättningens Förråder, hvarigenom Länets Jordbrukare kommit i en skuld, som, vid 1820 års slut utgjorde 41,573 R:dr 35 skill. 10 r:st.; men hvilken skuld nu mera på circa 2 å 300 R:dr nära är betald.

Politie: Här som i andra Län, har Län-Styrelsen, fast i mindre mon, de senare åren utfärdat serskilda föreskrifter uti Allmänna Kungörelser, till ordningens och sedlighetens vidmakthållande. Att upprepa dessas innehåll vore för vidlyftigt: allt nog att deras verkan, i någon mon svarat mot den goda afsigten, och att man hittills undgått den obehaglighet att nödgas återkalla någon enda af slika Police-Författningar, som annars icke lär vara sällsamt, då, i anledning af 7:de momentet i Kongl. Förklaringen af den 23 Mars 1807, Besvär anföras. Fattigförsörjningen på Landet och i Städerna är för behofvet tillräcklig, och sällan tvistas härom inom Socknarne; men väl ofta emellan serskilde Socknar om skyldigheten att emottaga ut- och inflyttande personer. Gästgifvare-Ordningarne, med Konungens Befallningshafvandes serskilde Föreskrifter i Dagböckerne, handhafves noga: För några år sedan hörde öfver projecterad förändring i skjuts-anstalterne, hafva Länets Innevånare så väl som dess Styrelse önskat att nuvarande sätt till resandes fortskaffande måtte bibehållas, såsom för ändamålet mest lämpligt, och för Landet minst betungande. Om Hälso-vården är All-

mogen föga bekymrad. Den nyttjar hus-curer och låter naturen föröfrigt verka. Den rådfrågar sällan och påkallar ej utan i yttersta nöd någon Läkare — finner Medicamenter vidriga och vidrigast att köpa dem. Mindre önskeligt vore ock, att Allmogen, i sjukdomsfall, skulle vara lika ömtålig som de andre Folk-Classerne: alla Läkare och Apothek skulle då förslå mindre än intet. Derföre egnas ock Sjuk-Policen förnemligast åt Farsorter och den Veneriska smittan. Till dennas utrotande har den vid 1818 års Riksdag af Riksens Ständer åtagne 5 skillingars afgift för hvarje Mantals-skrifven person blifvit använd med den besparing, att Fond till ny Lazarett-byggnad är börjad: Och, så vida denna afgift än vidare fortfar, har man säker anledning att Läns-Lazarettet snart kommer i ett bättre skick. Bland anstalter till odjurs utrotande bör nämnas Länets Jagt-Cassa, som, inrättad enligt Kongl. Maj:ts Nådiga Stadga om Jagt och Djurfång af den 13 April 1808, användes äfven till belöning för Rofdjurs-skott utom skallgång. Årligen hafva 2 till 300:de sådane skott blifvit belönte. Cassan utgjorde vid slutet af år 1817, 517 R:dr 7 sk. 9 rst. men år 1801, 870 R:dr 21 sk.

Städer: Desse äro i Länets, Jönköping, Eksjö och Grenna. De två förstnämnda grunda sitt bestånd på Handel och Handtverk; men Grenna som har mycken och bördig jord, mest på Åkerbruk; dock har man äfven i de begge andre Städerna allt för mycket utsträckt Jordbruket, så att användandet af Stadsjorden, i stället att afse odling af salu-växter öfvergått till rivalisering med det egentliga Landtbruket, mehaligt för det sistnämnda, och i längden kanske föga båtande för Borgaren, som då han skall dela tid och omtänka både åt sin åker och sin verkstad, torde slutligen lemna begge i lägervall. Handeln i Jönköping synes snarare stiga än falla. För 15 å 20 år sedan voro här blott 4 behållne Handlande; nu är dessas antal minst fördubbladt och några hafva de sednare åren öfvergifvit handeln och blifvit betydliga Possessionater å Landet, hvaraf allt kan slutas till en fördelaktig och väl begagnad conjunctur. Väststånd saknas icke heller hos idoge och ordentlige Handtverkare. Fattigdom och näringslöshet äro dock trogna följeslagare åt lättjan, liderligheten och ett yppigt lefnadssätt. — Bland nya betydliga Näringar må i Jönköping nämnas Snus-tillverkning, som åtkillige härvarande Handlande utöfva, väl icke Fabriksmässigt, utan i en mindre Scala; men dock, som det säges till flere 100,000 Skålpund årligen, som afsättas med avance i Landsorten och kringliggande Stä-

der. Redan lemnar den öppnade delen af Götha Canal, förmonliga utsigter för Jönköpings Handel, ty så fort den blef segelbar fick man snart vid vår Strand emottaga Farkostar och Segelbåtar, lastade med köpmansgods från Göteborg. Städernes prohibitiva Författningar och SkråOrdningen klandras mycket i Allmänna papper, — mindre i Allmänna lefvernet. Den önskan är dock allmän och högt påkallad af behovet, att Geseller må ställas under Husbonde välde enligt Tjerstehjons-Stadgan. Nu beror Mästaren af Gesällens nyck, ty denne vandrar vid första missnöje och spatserar så ofta han behagar. I öfrigt kan ingen med sanning säga att Landsbygdens handaslöjder i allmänhet, kunna i godhet och prydighet, jemföras med Städernes: att således upphäfva Mästerskap och Gesällskap — borttaga Läro-år och Mästerprof samt öfverlemna allt åt natur-anlag, slump och de Lärandes välbehag, vore i sanning högst betänkligt. Deremot tycks sådane Handtverk hvilkas föremål blott är tillredning af dagligt lifsuppehälle kunna umbäras, och åtminstone icke böra hindra Landtmannen att sina producter förädla och sjelf afsätta på Städernes Torg, der således Bonden och Possessionaten utan hinder af Slagtaren, Bagaren och Bryggaren borde få utminutera sitt färska kött, sitt bröd och sitt dricka.

Härmed slutas den i Näder anbefalldte Fem-års Berättelsen för Jönköpings Län. Den har, mot önskan, blifvit vidlyftig; men mängden af de ämnen den borde omfatta, har icke, åt min förmåga, medgifvit en mera sammanträngd framställning.

Med djupaste undersätlig vördnad nit och trohet framhärda

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Eder Kongl. Maj:ts

Underdånigste Tropligtigste
Tjenare och Undersåte
LARS HIERTA.

Jönköpings LandsCanzlie
den 31 December 1822.

L. LÖWENADLER. P. H. LANDEGREN.

Jemårs-Tabell för Fogderierne i Jönköpings Län.

Table with columns for land types (Herres och Jordlägenheter), land use (Utfäde af), taxes (Medelaffastning), and state contributions (Stats-Bidrag). Rows list various land categories like Kongsskäldar, Åkerier, and various types of forests, ending with a Summa row.

Jönköpings Län's Conntoir den 31 December 1822.

LARS HJERTA.

P. H. Landegren.

Stockholm, tryckt hos Samuel Rumsfeds, 1823.

Femårs-Tabell för Städerne i Jönköpings Län.

Städernes Namn.	Städerna tillhörig jord	Utsäde af:	Medel-afkastning, sedan Utsädet afdragits.		Underhållne kreatur.		Uppfattadt värde.		Stats-Bidrag.																																													
									Bewillning.										Ständige Räkter.																																			
									Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.	Stads- och Zonter.																		
Jönköping	264	154	704	6	264	11	—	51	—	100	—	—	60	—	255	—	250	—	—	360	22	44	176	—	28	66	—	474,500	76,402	8779	559,681	949	153	53	1524	4220	6939	449	3	552	35	590	602	920	360	200	1540	1500	4200	1270	3120	20,570	—	—
Åre	123	100	190	126	416	2	—	30	10	40	—	—	50	—	120	30	120	—	—	300	37	22	79	—	—	65	—	92,409	32,903	1240	132,552	196	65	58	552	1218	2095	93	1	195	7	203	350	160	100	75	335	500	1066	200	1022	5,730	—	—
Grenna	142	124	48	102	275	7	7	22	—	—	40	7	11	37	135	—	—	200	37	60	29	16	42	—	—	30	—	25,765	25,628	—	51,391	51	51	—	220	379	701	98	—	67	19	26	142	150	10	20	180	22	333	120	550	2,238	—	—
Summa	529	378	942	234	1555	21	7	105	10	140	40	7	121	37	510	30	370	200	37	720	88	82	297	—	28	161	—	598,672	134,933	10,019	745,624	1196	269	91	2302	5877	9735	640	4	814	61	879	1100	1290	470	295	2055	1522	5599	2190	4212	28,538	—	—

Jönköpings Lands-Contor den 31 December 1822.

LARS HJERTA.

P. H. Landegren.

Stockholm, trykt hos Samuel Rumstedt, 1823.